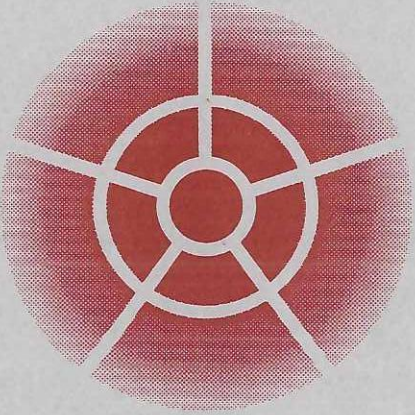

Individuele Psychologische
Verkenningen

46^e jaargang, nr. 2

april 1998

18 april 1998:**Vergadering van de advies commissie te Zeist.**

Op de agenda staat onder andere de voortgang van het project I.P.T. 2

19 juni 1998:**Vergadering van het bestuur te Meppel.**

Op de agenda staat:

vacature van de secretaris en de voorbereiding op de ledenvergadering in november 1998.

19 juli tot 1 augustus 1998:**ICASSI 1998 in de Universiteit van Vilnius in Litouwen.**

De zomerschool van ICASSI heeft ook dit jaar weer een interessant programma en biedt u de gelegenheid om mensen, die de Individualpsychologie een warm hart toedragen te ontmoeten vanuit de hele wereld. De zomerschool heeft een apart programma voor kinderen en jongeren. Er zijn lezingen over onder andere: ouder worden; probleemkinderen; verslaving en depressies. Ook zijn er demonstraties van family counseling; echtparen counseling; bemoediging; oplossing van problemen op het werk enzovoort.

Er worden verschillende cursussen gegeven waarvoor men kan inschrijven. Een paar uit de reeks, die teveel is op compleet op te noemen, wil ik u niet onthouden: introductie in de Individualpsychologie; psychopathologie en diagnose; persoonlijke en gezinsdynamiek; dromen en creatieve therapie; psychodynamiek van de levensstijl in de psychotherapie; diverse management cursussen; preventie en interventie bij crisis enzovoort enzovoort.

Voor folders en informatie kunt u terecht bij:

dhr. Theo Joosten
Albadastins 7,
8925 CM Leeuwarden.
Tel. 058 - 2666462

INDIVIDUAL PSYCHOLOGISCHE VERKENNINGEN

is een uitgave van
Nederlandse Werkgemeenschap
voor Individual Psychologie

redactie adres:
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk
Tel. (071) 3416110

VAN HET BESTUUR

Op de ledenvergadering in februari 1998 zijn een tweetal onderwerpen aan de orde geweest, die het bestuur onder uw aandacht wil brengen.

1. Contributie:

De jaarrekening over het verenigingsjaar 1996 - 1997 sluit af met een gering te kort, terwijl ook de begroting over het verenigingsjaar 1997 - 1998 een tekort laat zien. Aan de ledenvergadering is daarom door het bestuur voorgesteld de contributie te verhogen naar f 50. Een forse verhoging als we de nieuwe contributie vergelijken met de contributie van het vorige verenigingsjaar. Maar daar staat tegenover dat de contributie al meer dan tien jaar niet is verhoogd.

Door bepaalde leden werd ter vergadering naar voren gebracht dat mogelijk in de vereniging leden zijn, die de verhoging niet kunnen betalen en door de verhoging van de contributie genoodzaakt worden hun lidmaatschap op te zeggen. Hierover is in de vergadering opgemerkt dat het opzeggen van het lidmaatschap nimmer een financiële reden mag hebben. Wanneer leden de contributie om welke reden dan ook niet kunnen opbrengen en zij melden dit bij het bestuur, dan zal hiervoor een regeling worden getroffen.

2. Secretaris van het bestuur:

De heer Joost van Cleeff heeft te kennen gegeven niet meer herkiesbaar te zijn als secretaris van het bestuur. Hij bekleedt deze functie inmiddels sinds december 1991 en is mede gezien zijn leeftijd van mening dat hij plaats moet maken voor een jonger iemand uit de vereniging. Daarnaast heeft hij prioriteiten moeten stellen in de verschillende functies die hij nog steeds bekleedt. Dhr. Joost van Cleeff zal overigens zijn functie nog niet per direct neerleggen, maar vertrouwt erop dat tegen de zomer 1998 een nieuwe secretaris gevonden zal zijn.

Dit betekent dat het bestuur op zoek is naar een kandidaat voor deze functie. Mocht u interesse hebben schroom dan niet om contact op te nemen met een van de bestuursleden. Daarnaast zullen zij, wanneer onvoldoende reacties uitblijven zelf het initiatief nemen en bepaalde leden gaan benaderen.

Wacht niet tot dat u gebeld wordt, maar reageer naar:

Gerard Kulker
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk
Tel. 071 - 3416110

Theo Joosten
Albadastins 7
8925 CM Leeuwarden
Tel. 058 - 2666462

ISSN: 1382-5089

Alles uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden overgenomen of vermenigvuldigd in welke vorm dan ook, mits met bronvermelding.

Redactie:
Prof. Dr. C.C. De Keyser
Dhr. G.A.L. Kulker

Emotional Intelligence en operationaliseert persoonlijke intelligentie in 5 reeksen: 1. kennis en eigen emoties; 2. reguleren van emoties; 3. zelfmotivatie; 4. onderscheiden van emoties of meeleven (empathie); 5. omgaan met relaties.

Al deze operationalisaties en hun vorming worden behandeld in vijf hoofdstukken van deel II. Die hoofdstukken moet men met speciale aandacht lezen omdat ik in deze boekbespreking niet op alle aspecten van het verder verloop kan ingaan. Wel wil ik nog noemen wat mij speciaal trof en wel het verrassende hoofdstuk 9 in deel III over intieme vijanden (echtelijke relaties en emoties). In dat zelfde deel wordt in hoofdstuk 11 gesproken over geest en geneeskunde oftewel de psychosomatische geneeskunde. Hier wordt ingegaan op hoe emoties van belang kunnen zijn voor de geneeskunde en vooral de medische betekenis van emoties. Ik beveel deze hoofdstukken van harte aan bij alle medici.

Een citaat: 'In de loop van een twintigtal jaren zijn onderzoeken uitgevoerd op meer dan 37.000 mensen, waaruit blijkt dat sociaal isolement (of het gebrek aan relaties) de kans op ziekte en dood verdubbelt, Isolement heeft grote betekenis voor het sterftecijfer als zaken hoge bloeddruk, hoge cholesterol, overgewicht en gebrek aan lichaamsbeweging.'

Tot slot nog iets over de appendices. Vier ervan zijn van theoretische aard en samen met deel I te lezen. Appendix F is belangrijk vanwege de educatieve consequenties.

Een kritische bedenking: Het is jammer dat er geen alfabetische literatuurlijst beschikbaar is en geen namenregister, vooral als men het werk als studieboek wil gaan gebruiken.

Tenslotte: deze boekbespreking is voor een werk als dit volstrekt beneden de maat. Het is meer uitleg en vooral intense studie waard. De tekst is bijvoorbeeld goed te vergelijken met recente literatuur over emoties. In dat opzicht signaleer ik een boek van een Nederlandse auteur dat verscheen in zowel een Nederlandse als een Engelse versie: Prof. N. Frijda, te Amsterdam; The emotions. Camebridge U.P. Paperback ISBN 0-521-31600-6.

Een studiegroep met een kritische confrontatie is meer dan nuttig. Het onderwerp blijkt ook actueel gezien een onder mijn aandacht gebracht dagbladartikel over een onderzoek in Nijmegen. Men heeft daar een test ontwikkeld die de emotionele intelligentie kan meten. Mijn kinesistherapeut wijst mij op een boek over emotionele intelligentie in beroep en praktijk.

Dit soort werk stimuleert onderzoek en vraagt dat het door ons wordt gevolgd.

Prof. Dr. C.C. De Keyser

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
OPVOEDEN IN ONZE HUIDIGE TIJD	5
EEN GEDENKWAARDIGE I.P. VERJAARDAG	17
BOEKBESPREKINGEN	20
VAN HET BESTUUR	27
AKTIVITEITEN	28

VOORWOORD

Op zaterdag 21 februari vond de algemene ledenvergadering plaats van de Nederlandse Werkgemeenschap voor Individual Psychologie.

Vooafgaand aan de ledenvergadering werd een lezing gehouden door de voorzitter Gerard Kulker met als titel: Opvoeding in onze huidige tijd. De tekst van de lezing vindt u in dit tijdschrift. De levendige discussie, die naar aanleiding van de lezing plaats vond, zult u moeten missen tenzij u in Utrecht aanwezig bent geweest en eraan hebt deelgenomen.

De lezing over opvoeding sluit goed aan bij de boekbespreking van het boek 'Geweld genoeg' en hetgeen daarin wordt geschreven over agressie. Met name waar wordt gesteld dat agressie op zich een natuurlijke eigenschap van mensen is, die in haar aard nog goed nog kwaad is. Zij vindt haar wortels in ons aange-boren overlevingsinstinct. Wel wordt gesteld dat agressie constructief en positief kan zijn, maar negatief is wanneer zij de intentie heeft anderen schade te berokkenen.

Agressie en met name de gevolgen van nutteloze agressie is momenteel een van de meest besproken onderwerp in de maatschappij. Het lijkt alsof er geen dag voorbij gaat of we lezen in de krant over een rechtszaak waarin straffen worden uitgesproken voor daders van zinloos geweld of we lezen over de gevolgen van een zogenaamd 'happy hour' in de horeca. Iedereen houdt er zich mee bezig en heeft er een mening over.

De maatschappij is geneigd repressief op te treden tegen agressie. Tot op heden lijkt dat echter niet direct tot een oplossing van het probleem. De Individualpsychologie heeft van het begin af aan een duidelijke mening gehad over agressie evenals over hoe men door middel van logische en natuurlijke gevolgen en snelheid in de opvolging tussen agressie en logische gevolgen het verschijnsel kan corrigeren. Tevens kan een mens door training positief om leren gaan met zijn agressie, waarbij de opvoeding een belangrijke rol speelt.

U heeft dan ook een zeer actueel reagerend Individual Psychologische Verkenningen voor u liggen. Wilt u reageren, schrijf dan of bel naar de redactie.

Het volgende nummer van Individual Psychologische Verkenning verschijnt in juni 1998. Kopij en reacties dienen uiterlijk half mei 1998 in het bezit te zijn van de redactie. Bij voorkeur in W.P. 5.1. of 6.1.

Gerard Kulker

of schoolse intelligentie en het tover-symbool het IQ. Er ontstond een eenzijdige maar machtige I.Q., een intelligentie (vermogen) die door theoretici sterk werd uitgewerkt. Een eerste beloftevolle reactie ontstond reeds in 1920 met E.L. Thorndike. Een theoretische, zeg maar schools academische intelligentie én een meer praktische dan wel technische intelligentie én een sociale intelligentie, die waren afgeleid van de drie gebieden die de menselijke intelligentie moest aankunnen, te weten de wetenschap en de boeken; de dingen en voorwerpen en mensen en hun gedrag. Eigenlijk was dit reeds lang voor Gardner een beginnend zicht op de multiple intelligence of intelligenties.

Voor de zogenaamde sociale intelligentie bleef boeien, maar slaagde er voors-nog niet zo goed in om het begrip operationeel en instrumenteel te maken.

Een tweede belangrijke poging ging met enige aarzeling uit van de toenmalige voorzitter van de American Psychological Association, die in 1953 opkwam voor een gestructureerd driedimensionaal intelligentiemodel, waarbij aan drie aspecten structureel betekenis werd toegekend. Men bleef echter sterk georiënteerd op de academische intelligentie tot plots ook verschillende oude invloeden opnieuw de aandacht kregen. Waarschijnlijk bracht Thorndike een nieuw inhoudelijk gebied in kaart en wel het sociale, dat onder invloed van studies naar dierlijk sociaal gedrag en intelligentie werd veralgemeniseerd tot behavioral intelligence.

In 1983 verschijnt het boek Framer of Mind van Howard-Gardner dat uitgaat van de theorie van de multiple intelligences. Hij fundeerde zijn theorie op een ruime verkenning van menselijk onderzoek met daaraan parallel een neuropsychologisch of neurologisch onderzoek. Gardner vormde met zijn medewerkers een eigen school en publiceerde ettelijke boeken. De sociale intelligentie werd voor hem een tweevoudige personal intelligence. Hij onderscheidde een interpersoonlijke of sociale intelligentie en een intrapersoonlijke of zelfkennis, die hij zag als twee zeer belangrijke evenwaardige en dus multiple intelligences. De nadruk lag bij hem op de wijze van informatie verwerking.

Als reactie hierop gaan onder meer Salovey en Goleman de nadruk leggen op de belangrijke emotionele inbreng in die persoonlijke intelligentie en spreken daarom uitdagend over emotional intelligence. Een synthetische greep werd gedaan door de reus onder de nieuwe intelligentie psychologen en wel de Yale psycholoog R.J. Sternberg met zijn boeken Beyond I.Q. (1985) en Practical Intelligence (1986). Vanaf Gardner is men begaan met de educatieve opdrachten daaruit voortvloeiden. (Multiple Intelligence go to school - 1989 en Multiple Intelligences The Theory in Practice -1993. Dalovey neemt de theorie van Gardner op in zijn eigen definitie van

Deel III en IV:

Beide delen bestaan elk uit drie hoofdstukken en geven een algemene toepassing van de inzichten zoals die in deel II zijn behandeld en over speciale vragen in verband daarmee.

Deel V:

Dit deel is de 'corpus' van het boek, bestaat uit twee hoofdstukken en wordt afgesloten met een vijftal appendices. Het werk kreeg een Nederlands voorwoord.

De eerste vier appendices zijn te beschouwen als een aanvulling op de neuro-psychologie van deel I.

De volgende appendix geeft nadere informatie over de concrete toepassing van sociale en emotionele scholing of evaluaties hiervan.

Het gehele werk heeft dus een mooie evenwichtige architectuur. De auteur heeft kennelijk met een fijne neus voor belangrijke studies. Zonder zelf onderzoek te hebben verricht op het gebied van de neuropsychologie of -fysiologie slaagt de auteur erin om op voortreffelijke wijze het werk van belangrijke vernieuwers samenhangend bijeen te brengen. Telkens zijn er ook verrassende verwijzingen naar persberichten, die een boeiende aansluiting op het dagelijkse leven bevordert. In een persoonlijke reflectie kom ik later graag terug op enkele passages die mijzelf zeer hebben geboeid.

In aansluiting op het bovenstaande algemeen overzicht, neem ik nu het cruciale deel II in close up. Dat deel schraagt als het ware de hele verdere architectuur van het boek en toont ook de herkomst van de voor psychologen toch verrassende titel inclusief een verwijzing naar de herkomst van de titel: Emotionele Intelligentie.

Die titel blijkt geen vondst van de Harvard psycholoog Goleman, maar van twee Yale psychologen P. Salovey en Mayer. Zij gebruikten die titel voor het eerst voor een van hun artikels uit 1990. Emotional Intelligence is geschreven in een hoog-conjunctuur van cognitieve psychologen en reageert hierop door het belang van de emotie te onderstrepen, die naast en in verband met de intellectuele resultaten ook aandacht en een plek verdient. Hoofdstuk drie geeft een psychologische vertaling van alle momenten van de intelligentie van Binet, Simon, Terman tot aan Sternberg en put ook uit de beste Amerikaanse pedagogische traditie van E. L. Thorndike tot J. Dewey.

De grote Stanford psycholoog Terman canoniseerde de Europese intelligentiepsychologie (Binet en Stern) met een onsterfelijke prognostische test voor academisch

OPVOEDING IN ONZE HUIDIGE TIJD

Inleiding.

De opgave van ouders om hun kinderen in huidige tijd op te voeden is ernstig veranderd in relatie tot de opgave die ouders bijvoorbeeld hadden in de dertiger jaren. Toch lijkt het erop alsof de pedagogische uitgangspunten in belangrijke mate door de tijd heen dezelfde zijn gebleven. Onze aandacht wordt vooral bezig gehouden door de voorkomende opvoedingsproblemen en de veranderende omstandigheden in de maatschappij. De opvoedingsproblemen zowel als de veranderende maatschappelijke omstandigheden lijken gebruikt te worden op een manier waarop de verantwoordelijkheid voor deze verschijnselen deels buiten onszelf worden gelegd. Zo wordt gesteld dat opvoeden in onze huidige tijd met veranderende waarden en normen in een multi-culturele samenleving een complexe opgave is voor ouders en dat jongeren bij het opgroeien in onze huidige maatschappij meer risico lopen. En de gevolgen van deze omstandigheden trekken in de publiciteit de laatste tijd onze aandacht zoals de jeugdcriminaliteit en de onvoorspelbaarheid van onnodig agressief gedrag. Problemen waarmee de maatschappij onvoldoende weg weet en geneigd lijkt deze problemen vooral repressief op te lossen.

Maar is de maatschappij en zijn wij wel zo machteloos als we ons voordoen? Is er iets mis gegaan tijdens het opgroeien en/of in de opvoeding van onze kinderen? Wat is er veranderd in de opvoedkundige opgave van de ouders dat mede verantwoordelijk kan zijn voor de genoemde problemen?

De individualpsychologie van Alfred Adler heeft zich vooral veel bezig gehouden met de praktische pedagogiek. Zij geeft ouders handvatten door inzicht te geven in de doelen van gedrag en geeft uitleg over de privé-logica en de bouwstenen van het individu.

Alfred Adler besteedde veel aandacht aan de zogenoemde verleidingsfactoren die een rol spelen bij het opbouwen van het zelfbeeld zoals de biologische/fysiologische achtergrond, de intelligentie, het geslacht, de gezinsconstellatie, het type opvoeding, de economische, sociale en culturele achtergrond en incidentele bemoeigende en/of ontmoedigende factoren.

Tot een van de belangrijkste kenmerken van de individualpsychologie van Alfred Adler behoort het uitgangspunt dat het 'subject', het 'Ik' als uitgangspunt wordt genomen. Als dynamisch element treffen wij in het 'subject' het streven aan om het subject-zijn te handhaven, een streven naar zekerheid, naar macht over de omstan-

digheden, naar een overwinning van de weerstanden en de moeilijkheden die dit streven in de buitenwereld ontmoet.

Om dit streven te verwerkelijken beschikt het individu over de hem in zijn 'aanleg' gegeven middelen welke echter pas door hun gebruik, door de 'training' tot volle ontplooiing kunnen komen. De keuze van het individu welke van zijn eigenschappen hij tot ontwikkeling zal brengen en in welke richting hij ze zal gebruiken, doet het individu als antwoord op zijn ervaringen en training in de jeugdsituatie. Daarbij kan een zwakke aanleg door veel training een meer dan volwaardig resultaat scheppen. Aanleg en milieu zijn voor de individualpsychologie dan ook geen onveranderlijke starre factoren. (Individualpsychologie. Dr. P.H. Ronge. Erven J. Bijleveld, Utrecht, 1948.)

Maar, welke belangrijke factoren spelen nu een rol in de wijze van opvoeden in onze tijd en welke rol speelt met name de veranderende cultuur hierin ?

1. Vier factoren om het profiel van een cultuur te schetsen.

Wanneer in de inleiding als uitgangspunt is gesteld dat het subject als handelend persoon in wisselwerking met zijn omgeving streeft naar een zelfrealisatie, waarbij het door training gebruik maakt van zowel zijn aanleg als het milieu, dan kan een schets van de cultuur mogelijk een handvat bieden om zicht te krijgen op de opvoedingssituatie in onze tegenwoordige tijd. Professor G. Hofstede biedt een model om een profiel van de cultuur te schetsen.

Professor G. Hofstede (1928) is van huis uit sociaal-psycholoog en al jaren een van de meest geciteerde economen in Nederland. Hij is verbonden aan de universiteit te Groningen. Hij is vooral beroemd geworden met zijn zienswijze dat het culturele profiel van een land grotendeels bepaalt waarmee de inwoners van dat land hun brood verdienen, hoe de relatie baas - knecht eruit ziet, hoe de politiek is ingericht en ga zo maar door.

Professor G. Hofstede geeft vier factoren aan, die van belang zijn om een cultuur in beeld te brengen. Hij noemt als eerste de machtsafstand, als tweede de graad van individualisme, als derde de mannelijkheid en tot slot als vierde de mate waarin een cultuur weet om te gaan met onzekere en onvoorspelbare situaties.

1. 1. De machtsafstand.

De machtsafstand in de opvoedingsrelatie is in de afgelopen jaren nadrukkelijk veranderd. Er is in de huidige gezinsstructuur geen sprake meer van een bevelstructuur, zoals vroeger het geval was. Kinderen krijgen geen bevelen meer van hun

dit boek, dat van harte wordt aanbevolen om te lezen, maar voor I.P.ers vooral ook om in de praktijk vorm te geven.

Tot slot nog enkele zaken die mij speciaal hebben getroffen: het evenwichtig en genuanceerde oordeel waarmee de auteur informatie verwerkt en de zin voor samenwerking, die weldadig werkt. Ik verwijs nog even naar de bespreking van het boek over 'Pesten, weg ermee', juni 1997. Ook hierin vinden de leden van de NWIP een rijkdom aan hulpmiddelen in de opvoeding. (Lees een en ander ook in verband met de volgende bespreking van **Emotionele Intelligentie** (en Opvoeding).

Emotionele Intelligentie. Emoties als sleutel tot meer.

Auteur: Daneel Goleman.

Amsterdam, Antwerpen. Contact. ISBN 90-254-0669-9

Nederlandse vertaling: Mevrouw Westbroek.

Een monumentaal boek van een uitstekend geïnformeerd wetenschappelijk publicist. Goleman studeerde en doceerde aan de Harvard University maar koos uiteindelijk voor de wetenschappelijke journalistiek. Hij werd hoofdredacteur van een algemeen psychologisch informatieblad Psychology Today en werkt momenteel als wetenschappelijk medewerker aan de gerenommeerde New York Times voor psychologie d.i. gedrag en brain of neuro-psychologie en -fysiologie.

Zijn artikelen, vaak meer kritische interviews met gerenommeerde auteurs, werden wereldwijd vertaald en gelezen. Het ziet er naar uit dat dit ook met dit boek het geval is (100.000 exemplaren).

Eerst volgt een algemeen overzicht van dit werk, dat is opgebouwd in vijf delen.

Deel I:

De twee hoofdstukken zijn te zien als een neurofysiologisch verhandeling over het emotionele brein.

Deel II:

Dit deel is te beschouwen als de kern van het boek en handelt over de aard van de emotionele intelligentie. Dit deel beslaat 8 hoofdstukken, waarvan de kern staat in hoofdstuk 3.

minimum op. De wereld van de media, de speelgoedindustrie en de politiek worden verondersteld elkaar hierin te vinden.'

De auteur heeft als geëngageerd opvoeder (al sinds 18 jaar in onderwijs en opvoedingspraktijk en als vader van drie nog jonge kinderen) actief samengewerkt met bevoegde personen en instanties in Noord en Zuid en heeft ook aandacht gehad voor het uitwerken van didactische hulpmiddelen.

Van pagina 159 tot 162 wordt een bibliografie gegeven door middel van een lijst van informatieve boeken waaruit werd geput en die aanvullend nuttig zijn, maar ook een lijst van bijpassende kinder- en jeugdboeken en bovendien een lijst van nuttige adressen en telefoonnummers in Vlaanderen (pag. 163 - 164) en Nederland (pag. 165 - 166). Er werd samen met de adeling Sociale Pedagogiek van de K.U.L. een vormingsmap en videofilm uitgewerkt als concreet materiaal voor het werk gedurende de Vredesweek in 1997 op school.

De intentie van het werkje wordt vrij goed als volgt samengevat op de achterflap: 'Ouders, leerkrachten en opvoeders maken zich zorgen. Ze hebben de indruk dat kinderen, zelfs kleuters als maar agressiever worden. Een aantal jongeren gaat gretig in op de geweldcultuur, die ze via televisie, video's, computerspelletjes, muziek en speelgoed voorgeschoteld krijgen. Thuis, op de speelplaats, in de vrije tijd zien we hoe verstrekkend de invloed is van die moderne snelle media. In hoeverre worden ook wij zelf als volwassenen ook door deze bovenmatige confrontatie met geweld aangetast? De vraag is of ouders, opvoeders en leerkrachten achter de tijdgeest en de daarin besloten gewelddadigheid moeten aanhollen? Zijn ze wel gedoemd om weerloos toe te zien en de tijdgeest te ondergaan? Of beschikken ze als voornaamste vertrouwens personen van de op te voeden jeugdigen toch over de sterkste troeven?

Onderzoek bevestigt de laatste vraag bevestigend. In dit boek worden daarom de belangrijkste bevindingen bij elkaar gezet. Praktische adviezen en tips vormen een interessante aanvulling bij de opvoedkundige lijnen die worden uitgezet. Meteen wordt duidelijk dat geweldloos opvoeden een haalbare kaart is, zowel thuis, op school en elders. Het is een aanpak die nodig lijkt, want er is meer dan 'geweld genoeg'!

Gie Deboutte presenteert met zijn betoog en voorgestane aanpak een zachtzinnig maar koppig pedagogisch optimisme, dat in alle nuchterheid weldadig Adleriaans aandoet. Hij zet zich al ruim achttien jaar actief voor Jeugd en Vrede. Proficiat met

ouders, maar er is eerder sprake van overleg tussen de opvoeder en de opvoeding. Het karakter van de opvoeding wordt daarmee door sommigen gekarakteriseerd als een onderhandelingscultuur.

1.1.1. Opvoeding: een onderhandelingsvaardigheid?

Wanneer we de gezinscultuur beschouwen als een onderhandelingscultuur, dan werpt zich de vraag op hoe het staat met de onderhandelingsvaardigheid van de ouders? En welke waarden en normen zij hanteren ten opzichte van hun kinderen in hun onderhandelingen?

De huidige ouders worden zeker onderhandelingsvaardiger, maar een complicerende factor in de onderhandelings situatie met hun kind(eren) ligt op het relationele vlak. Ouders voelen zich in sterke mate verantwoordelijk voor de ontwikkeling van hun kind en wensen hun kind het allerbeste toe. Hierdoor zijn ze te beïnvloeden en vooral in onze huidige tijd van welvaart en overvloed ligt het gevaar op de loer dat de opvoedingssituatie als onderhandelings situatie ontaardt in overprotectie dan wel verwenning in plaats van dat zij het karakter krijgt van een leersituatie voor de opvoeding gericht op het stimuleren van zijn ontwikkeling. Hoewel ik herken dat er in een gezin onderhandelings situaties zijn, heb ik op grond van het voorgaande ernstige twijfels of het verstandig is de gezinscultuur te beschouwen als een onderhandelingscultuur. Ik ben eerder geneigd een opvoedingsrelatie, die uitgaat van gelijkwaardigheid en democratie, te zien als een samenwerkingsrelatie tussen opvoeder en kind met als doel hun beider ontwikkeling, maar in het bijzonder de ontwikkeling van het kind.

1.1.2. Opvoeding als proces van samenwerking tussen de opvoeder en het kind.

Het opvoedingsproces als samenwerkingsproces is een doelgericht proces. Zij richt zich op de ontwikkeling van het kind tot volwassenen, terwijl tegelijkertijd de opvoeder ook zichzelf wil ontwikkelen.

In een samenwerking zien we een vijftal gedragingen (Wiel voor samenwerking van Veen en partners):

Samenwerkingsgedrag:

Dit betekent dat gezinsleden zich inzetten voor een verantwoordelijke inbreng als gezinslid. Als basis voor samenwerking geldt een draagvlak (binnen het gezin het familieverband), veiligheid en vertrouwen. Verder is veel overleg nodig, luisteren en zich openstellen voor elkaar om tot afstemming te kunnen komen.

Een en ander betekent dat gezinsleden de plicht hebben belemmeringen in de

samenwerking naar elkaar te signaleren. Waarbij belemmeringen niet als negatief moeten worden opgevat, maar als motor om de samenwerking te onderhouden en waar nodig hierin veranderingen aan te brengen wanneer de situatie of veranderende omstandigheden hierom vragen.

Belemmeringen in de samenwerking kunnen op drie niveaus plaats vinden.

- Inhoudsniveau: Wanneer een gezinslid andere ideeën, denkbeelden, waarden en normen heeft.
- Procedureelniveau: Wanneer gezinsleden zich niet (kunnen) houden aan gezinsregels en afspraken.
- Interactieniveau: De mening en visie die gezinsleden hebben over de interactie binnen het gezin.

Onderhandelingsgedrag:

Elk gezinslid moet een verantwoordelijke inbreng hebben in zijn rol als gezinslid, dus als moeder, vader, kind. Dit betekent dat gezinsleden elkaar proberen te overreden op basis van zakelijke argumenten. Waarbij zij gebruik maken van informatie die nodig is ter onderbouwing van hun argumenten. En bereid zijn te zoeken naar compromissen.

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat ouders ten aanzien van hun kinderen een specifieke verantwoordelijkheid hebben en dat zij van daaruit niet alles bespreekbaar dan wel onderhandelbaar hoeven te stellen.

Zelfstandig gedrag:

Elk gezinslid bezit een bepaalde deskundigheid. Zo hebben ouders een zekere deskundigheid als mens en opvoeder (ervaringsdeskundige) en het kind heeft een zekere deskundigheid ten aanzien van zichzelf als kind, als scholier enzovoort. Elk gezinslid dient die deskundigheid in het gezin in te brengen in het proces van samenwerking voor zover dat op dat moment nodig is. Daarom moet elk gezinslid opkomen voor de eigen zaak, zijn grenzen stellen en 'nee' durven zeggen.

De vraag van opvoeders als richtlijn van hun opvoedkundig handelen blijft: in welke levensfase verkeert het kind en welk handelen sluit hierbij aan?

Uitgangspunt voor het handelen van de ouders is wat het kind in de betreffende levensfase moet leren/trainen om zich te kunnen voorbereiden op zijn volwassenheid.

De ouder is als het ware de trainer of coach van het kind. Hij stimuleert het kind om ervaringen op te doen en te trainen om zichzelf op een sociale wijze te kunnen ontwikkelen.

Een overstimulering dan wel een onderstimulering onthoudt het kind ontwikkelingsmogelijkheden. Eveneens is het funest om als opvoeder zijn handelen alleen

om een probleem aan te pakken of te overwinnen. (Bijvoorbeeld: het onder controle houden van iemand; de kracht die ons helpt om door te zetten en te leren fietsen; op een ander toestappen om een conflict uit de wereld te helpen enzovoort.) Hier heeft agressie te maken met het actief streven naar zelfontplooiing en het opkomen voor zichzelf. Veel mensen verbinden dit persoonlijk geluk daarenboven aan anderen of aan waarden, die nauw aansluiten bij wat zij zelf als levensnoodzakelijk ervaren. In andere gevallen is agressie **negatief** gericht en wordt het een destructieve macht. Deze vorm van agressie noemen we gewelddadig en ervaren we als problematisch omdat **ze de intentie heeft schade te berokkenen aan iemand of aan voorwerpen, die iemand toebehoren, zonder dat die persoon hiermee instemt.** Dat is bijna letterlijk de gedachte waarmee Adler in 1908 agressie inleidde als een nieuw instinct (zelfstandig ten aanzien van eros).

Herinnert u zich dat ook?

Elders in dit boek worden we opnieuw aan Adler herinnerd en wel op bladzijde 111. Hier wordt geschreven over **verwenning en verwaarlozing**, maar hierover hebben Adlerianen boeiender beschouwingen geleverd.

Deel II:

Hierin vindt u een algemene pedagogische benadering: Opvoeden tot vrede betekent opvoeden tot een fundamenteel respectvolle houding, die in de eerste plaats zichtbaar wordt in de relatie met de zogenaamde opvoeding. Dit is de grondhouding of het ruime kader waarin de twee volgende delen moeten worden gezien.

Deel III:

Dit richt zich tot de **ouders en opvoeders**, wiens verantwoordelijkheid wordt afgebakend in de vorm van een aantal algemene en meer specifieke adviezen.

Deel IV:

Dit deel richt zich op de belangrijke en specifieke taak van de **school**, omdat die een belangrijke rol speelt. De jeugd wordt op school jarenlang systematisch voorbereid tot zelfstandig deelnemen aan de samenleving.

Welke bijdrage leveren scholen? Speciaal wordt beklemtoond wat een school kan en moet doen inzake media-opvoeding (opvoeden tot actieve en kritische mediagebruikers), maar ook wordt ingegaan op de verantwoordelijkheid van de overheid en de media.

'Als kinderen en jongeren voor ons het allerbelangrijkste zijn en zij het recht hebben om vrij van schadelijk geweld te worden opgevoed, dan dringt zich een ethisch

BOEKBESPREKINGEN

Geweld genoeg ! Hoe omgaan met geweld in de leefwereld van kinderen en jongeren: Getuigenissen, informatie en tips voor ouders en opvoeders.

Auteur: Gie Deboutte

ISBN 90-5461-907-4

(Van dezelfde schrijver als het reeds eerder besproken boek: Pesten, weg ermee !)

De schrijver is leraar secundair onderwijs (ASO, 4,5 en 6) in Vlaanderen en als vrijwilliger medewerker bij Jeugd en Vrede, de organisatie van de WRI voor Vlaanderen. Het boek is in opdracht van Jeugd en Vrede, Pax Christi Vlaanderen en de stichting Vredesopvoeding uit Utrecht geschreven naar aanleiding van de Vlaamse Vredesweek 1997 en met het oog op de ruime bruikbaarheid in Nederland en Vlaanderen.

Het boek volgt daarmee een traditie van samenwerking, die met mijn medewerking destijds is ingezet met het boek van F. Van Hoof en C. De Keyser:

Vredesopvoeding theorie en praktijk. Dit boek kwam tot stand in een zelfde soort samenwerkingsverband van velerlei organisaties van ouders en opvoeders uit de beide landen.

In het boek 'Geweld genoeg' werd een voorwoord geschreven door Prof. Lea Dasberg en Paula D'Hondt, Minister van Staat en voorzitter van Kind en Gezin. Het boek werd uitgewerkt in een viertal delen.

Deel I:

Hierin wordt in een drietal hoofdstukken het doel en het standpunt van de auteur verduidelijkt. Ingegaan wordt op de vraag: waarom opvoeden tot vrede en dus ingaan tegen geweld in allerlei vormen 'zoals onze kinderen (en wijzelf) dagelijks te slikken krijgen' en wordt gezocht naar de samenhang tussen mediageweld, speelgoed en gewelddadig gedrag bij kinderen en jongeren.

Deel I heeft een belangrijke inleiding. Op pagina 10 staat onder de titel 'Agressie en geweld' de volgende tekst, die mij en waarschijnlijk ook u als I.P.er bekend zal voorkomen:

'Agressie beschouwen wij als een **natuurlijke eigenschap, die noch goed noch kwaad is** en die haar wortels heeft in ons aangeboren overlevingsinstinct: deze kracht hebben we nodig om te leven, te groeien en te overleven. De ene keer is agressie **constructief, positief** en helpt ze ons om onze behoeften te bevredigen,

te laten leiden door de liefde voor het kind of de welgevulde portemonnee.

Er zijn twee vormen van gedrag, die de samenwerking bemoeilijken:

Afhankelijk gedrag:

Door dit gedrag neemt het betreffende gezinslid geen verantwoordelijkheid. Hij praat andere gezinsleden naar de mond, levert zichzelf in waardoor andere met hem kunnen sullen. Hij probeert zich veilig te stellen door te draaien en geen grenzen te stellen.

Vechtgedrag:

Met dit gedrag probeert een gezinslid de anderen afhankelijk te maken. Dit gebeurt als een gezinslid zijn deskundigheid inbrengt om macht te krijgen over de anderen. Met als doel zijn status of positie in het gezin te verhogen. Dit gebeurt door anderen te dreigen, te kleineren, op hun gevoel te spelen, eisen te stellen, voor voldongen feiten te plaatsen, belachelijk te maken dan wel te beschuldigen.

1.1.2. Machtsafstand in de maatschappij.

In de maatschappij vindt momenteel een nuancering plaats van de democratisering zoals die in de zestiger jaren werd vorm gegeven. De complexiteit van de moderne maatschappij speelt bij deze herdefiniëring een belangrijke rol en is er voor verantwoordelijk dat er opnieuw een zekere machtsafstand groeit. Ook het toezicht op algemene regels neemt vanwege deze complexiteit toe en personen en/of organen, die actief zijn op het toezien op de handhaving van de regels, krijgen meer macht en mogelijkheden om hun taak naar behoren te kunnen uitoefenen. Op plaatsen waar sprake is van vertegenwoordiging zoals in de politiek groeit de machtsafstand tussen de vertegenwoordiger en degene die hij vertegenwoordigt.

Op grond van bepaalde escalaties in de maatschappij kunnen we ons de vraag stellen of opgroeiende kinderen in het gezin wel voldoende vaardigheden worden aangeleerd om adequaat om te gaan met het machtsverschil in de maatschappij, dat anders is als in de hen bekende gezinsstructuur ? Andersom gesteld kan ook gezegd worden dat de maatschappij achterloopt waar het gaat over samenwerking en machtsafstand. In het kader van de titel van vandaag gaat het te ver om op dit onderwerp nu verder op in te gaan.

1.2. Individualisme.

Met individualisme bedoelt professor G. Hofstede de mate waarin mensen opereren als individu of als lid van een groep.

Voor opvoeders in onze huidige maatschappij ligt hier een duale opdracht. Immers

hoe individualistisch onze maatschappij ook is, de mens kan niet zonder de anderen en blijft daardoor aangewezen op anderen. Het is daarom de opdracht van de opvoeders om enerzijds het kind te leren hoe het zich sociaal kan gedragen en anderzijds hoe het daarbij toch voldoende ruimte voor zichzelf neemt om zichzelf te verwezenlijken. (Zie ook 'zelfstandig gedrag' zoals beschreven onder het proces van samenwerking.)

In Nederland lijkt men te zijn doorgeslagen naar een vast geloof in het individu. Bij opvoeders voedt dit hun geloof in en dagdromen over de mogelijkheden van hun kind. Maar de werkelijkheid kan een bittere teleurstelling opleveren als hun kind die verwachting niet kan waar maken. Het is aan de opvoeders om, uitgaande van het gezin als sociale eenheid, het bij vlagen ongebreidelde geloof in het individu te relativeren en zo een kentering te weeg te brengen. Daarbij dienen zij weer bepaalde sociale waarden en normen aan hun kind mee te geven om zo bij te dragen aan het weer waarde gaan hechten aan relaties tussen mensen, iets dat eveneens in onze huidige tijd aan inflatie onderhevig lijkt. Daarbij heeft het individu deze waarden nodig om zichzelf te kunnen ontwikkelen en zijn eigenwaarde te kunnen behouden.

1.2.1. Individualisme in combinatie met overprotectie in de opvoeding.

Wanneer in de opvoedingsrelatie sprake is van overprotectie, en in onze huidige maatschappij ligt dit gevaar op de loer, dan heeft het kind onvoldoende ruimte om de eigen vaardigheden te trainen en te ontwikkelen en ontstaat een gebrek aan levenservaring om zelf zijn situatie de baas te kunnen worden en blijven. Een kind waar van zijn ouders de problemen voor hem oplossen dan wel voorkomen, beleeft zijn situatie overigens niet zozeer als zelf onvermogen zijn om de situatie aan te kunnen, maar ervaart zijn situatie eerder als zo belangrijk zijn en centraal staan in het leven van anderen dat die bereid zijn voor hem alle problemen op te lossen. Een eventueel falen wordt daardoor niet beleefd als een persoonlijk falen, maar is eerder een falen van de omgeving.

Aandacht en macht zijn voor deze kinderen de meest voorkomende doelen, die worden nagestreefd. Immers het kind moet zichzelf centraal in de aandacht van de ander weten om erop te kunnen vertrouwen dat alles voor de wind zal blijven gaan. Daarnaast moet het een zekere macht hebben over de anderen om hen zijn wensen te laten vervullen.

Wanneer dergelijke kinderen in de maatschappij in de problemen belanden kunnen ze verleid worden om, door de aandacht op zich te vestigen of hun macht over anderen te gebruiken, een kwestie naar hun hand te zetten. Wanneer zij ondanks

Het is belangrijk dat de opleiding internationaal toegankelijk is. Onder meer in Canada en Europa bleek dat reeds met een voorloper van deze School of Professional Psychology, het Adler Institute of Chicago van 1952, waaraan onder meer ons vroegere bestuurslid Ton de Bruin de opleiding heeft gevolgd.

De school werkt intens samen met andere nog niet zo volledige opleidingen en biedt hen sommige van haar deelprogramma's aan. Zoals aan het Alfred Adler Institute of Fort Wayne in Indiana (USA), maar ook de Adler School of Professional Psychology te Vancouver (Britisch Columbia) of de Adler School of Professional Psychology in Ontario (te Toronto Canada) en de Adler Graduate School of Psychology te Montreal (in Quebec Canada).

Deze opleiding wordt mogelijk gemaakt door een faculty of Professorencorps van zeer verscheiden Amerikaanse herkomst en van diverse universiteiten, waarvan een lijst werd gepubliceerd. De catalogus biedt ook een korte inhoudsbeschrijving van genummerde cursussen.

Mijn oprechte gelukwensen aan deze jong en volwassen tienjarige instelling, waarmee de I.P. zich zo volledig mogelijk presenteert en realiseert.

Prof. Dr. C.C. De Keyser.

schildknaptrouw de eigen originaliteit niet hoeft te fnuiken.

De catalogus bevat eerst een tiental bladzijden met een algemeen overzicht van de samenstelling van de Professional School en een tweede reeks van tien bladzijden met General Informations onder meer het schoolreglement en dergelijke gevolgd door nog eens een tiental pagina's met toelatingsvoorwaarden en -procedures. De overige circa 60 bladzijden geven een goed idee van de complexiteit van de lopende programma's, waarvan de structuren de volgende onderdelen bevatten.

Doctoraat (Ph.D.) in Psychology en andere degreestudies.

Master of arts in:

- Classroom Psychology
- Counseling Psychology
- Art Psychology
- Gerontological Psychology
- Marriage and Family Counseling
- Substance abuse counseling

Parallel of als aanvulling certificaten in:

- Adlerian Psychology
- Art Therapy Counseling
- Clinical hypothesis
- Clinical neuropsychology
- Gerontological Psychology
- Group Psychotherapy
- Marriage and Family Counseling
- Substance abuse counseling.

Al de programma-onderdelen worden in detail behandeld met de aanduiding van de genummerde cursusonderdelen en oefeningen. De Masterprogramma's omvatten meestal 32 studiepunten of credits. De certificaten voor specialisatie vereisen meestal 24 credits. Het gaat dus duidelijk om een postgraduaat instituut en de certificaten kunnen worden behaald na elders gevolgde degree studies. Sommige van de degrees of certificaten bereiden concreet voor op het lidmaatschap van erkende beroepsverenigingen zoals A.P.A. (American Psychology Association) of erkenning door een National Register of Health Providers of American Art Therapy Registration (A.T.R.)

Belangrijk is dat deze organisatie niet alleen de meest volledige instelling is voor I.P. opleiding, maar ook leidt tot een geaccrediteerde Professional Psychology opleiding in het algemeen. Dat is de officiële bekroning van de integratie van de I.P. en de Algemene academische psychologie, zoals die rond 1930 reeds werd aangekondigd op het International Congress voor I.P. te Berlijn en ten tijde van Murchisson's Psychology of the Thirties. Toen leek zo'n mogelijkheid nog een droom.

hun opstelling ernstig teleurgesteld blijven, lijkt het in hun ogen soms zelfs hun goed recht om wraak te nemen op de falende gemeenschap.

1.2.2. Individualisme in combinatie met onderstimulering in de opvoeding.

Een onderstimulering in de opvoeding ontnemt het kind de mogelijkheden om ervaringen op te doen met de eigen vaardigheden. Het ontbreken van aandacht en stimulans vanuit de opvoeders kan het kind ook op de gedachte brengen dat het weinig waard is in de ogen van de anderen. De levenservaring wordt hier sterk gekleurd door het aan jezelf overgeleverd zijn.

Het kind kan verleid wordt om een tweetal wegen op te gaan ten einde een uitweg te vinden.

- Het ondanks de handicap van weinig tot geen stimulering toch zichzelf realiseren geeft macht en des gewenst de mogelijkheid om wraak te kunnen nemen vanwege de ontkenning door de omgeving.
- Daarbij vormt het volgen van de gebruikelijke wegen in de maatschappij extra problemen, terwijl een subcultuur zoals de criminele een eenvoudiger weg en andere normen biedt om de zichzelf gestelde doelen als macht gecombineerd met wraak te bereiken.

Natuurlijk kan het kind ook zichzelf ontwikkelen zonder dat het de behoefte heeft om wraak te nemen op zijn omgeving.

1.2.3. Verantwoordelijkheid.

Een belangrijke waarde die samenhangt met het individualisme is het nemen van de eigen verantwoordelijkheid. Bij een individualistisch ingestelde maatschappij speelt vooral de eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van het verwezenlijken van zichzelf. Van belang is het dat kinderen tijdens hun opvoeding leren wat hun verantwoordelijkheid is en waar die samenvalt met de verantwoordelijkheid van de gemeenschap en/of anderen.

Kinderen met ouders, die overbeschermend zijn of hun kinderen onderstimuleren, wordt onvoldoende eigen verantwoordelijkheid aangeleerd. Voor hen ligt als verleiding een keuze open voor de slachtofferrol of de rol van de wrekende gerechtigheid.

Voorbeelden hiervan lezen we dagelijks in de krant. Jongeren die hun crimineel gedrag rechtvaardigen op grond van een maatschappij waarin de kansen voor mensen ongelijk en oneerlijk verdeeld zijn. Een rechtsgeleerde die zich afvraagt of de personen die in Leeuwarden iemand dood schopten wel geheel verantwoordelijk zijn. Ze hadden teveel gedronken en wisten eigenlijk niet goed wat ze deden.

Er is in dergelijke situatie iets fundamenteel mis met het persoonlijk verantwoordelijkheid nemen en dragen voor de eigen situatie en het gedrag in die situatie, evenals de wijze waarop de omgeving hiermee omgaat !

1.3. De mannelijkheid (en vrouwelijkheid).

Professor G. Hofstede verstaat hieronder de waarden die de gemeenschap hecht aan competitie, succes en prestatiedrang als zijnde de mannelijkheid. Terwijl als vrouwelijke waarden worden gezien de kwaliteit van het leven, dienstbaarheid en de zorg voor de zwakken.

Naar de opvoedingssituatie vertaalt, handelt de aanwezigheid van mannelijke of vrouwelijke waarden en normen over de intentie van de ouders om het kind te stimuleren bij zijn ontwikkeling en hoe de ouders omgaan met hun verwachtingen. Welke gezinsfeer vinden zij van belang en streven zij na ? Wordt er verschil gemaakt tussen de kinderen in het gezin en hun kwaliteiten ? Is er verschil tussen het omgaan met de zoon(s) en dochter(s) ? Hoe dienstbaar is men in het gezin naar elkaar ? Hoe staat het gezin in de maatschappij en stelt het zich betrokken en actief op in de zorg voor zwakkeren ?

Tevens is de rolverdeling en de al dan niet wisselende relaties tussen de man en de vrouw in het gezin van belang voor het zelfbeeld van de gezinsleden. Een onderwerp dat in onze huidige tijd met wisselende relaties, scheidingen en de veelvormigheid van het gezin opnieuw onze aandacht vraagt.

1.4. De mate waarin een cultuur weet om te gaan met onzekere en onvoorspelbare situaties.

Wanneer een cultuur onvoldoende weet om te gaan met onzekere en onvoorspelbare factoren, dan is zij geneigd zich te binden aan strakke regels.

Naar de opvoedingsrelatie vertaalt, kan men aan de hand van de wijze waarop en hoeveel ruimte de opvoeder laat aan het kind aflezen of de opvoeders de kunst verstaan om adequaat om te gaan met onzekere en onvoorspelbare situaties. Tevens zijn zij hierin een voorbeeld voor hun kinderen.

Als psychologisch ondergrond speelt: het zelfbeeld en daarmee het zelfvertrouwen van de opvoeders en het vertrouwen in de andere gezinsleden.

Daarnaast wijst Adler op het scheppend vermogen van de mens. Hij stelt: 'Het milieu heeft onlogisch een belangrijke, maar geen beslissende invloed. De mens is niet eenvoudig het produkt van erfelijkheid en omgeving. Hij gebruikt door overerving de ontvangen aanleg en de door het milieu verkregen indrukken als bouwstenen om met de eigen scheppende kracht zijn levensstijl op te bouwen.' (Alfred

le verandering plaats te vinden, die meer uitgaat van de verantwoordelijkheid van ouders en organisaties die dienstbaar zijn aan ouders in hun opvoedkundige taak.

Gerard Kulker

EEN GEDENKWAARDIGE I.P. VERJAARDAG

In 1997 vierde men in de Amerikaanse, maar ook bij de internationale I.P., de tiende verjaardag van de Adler school for professional psychology als het volwassen geworden Alfred Adler Institute te Chicago, dat door de koppige en creatieve Rudolf Dreikurs in 1952 werd gesticht en reeds toen model stond voor vele gelijkwaardige en gelijknamige opleidingsscholen voor I.P. in de wereld.

Met de hulp van veel van zijn leerlingen en anderen werd het Alfred Adler Institute te Chicago in 1987 omgevormd tot een in de USA geaccrediteerde volledig uitgegroeide universitaire opleidingsmogelijkheid, doctoraat inbegrepen en met een duidelijk individualpsychologisch accent. Dreikurs had deze school strategisch ingeplant in het hoofdkwartier van de toen nog bijna alleen heersende Freudiaanse psycho-analytische opleiding onder leiding van F. Alexander en toen ook nog van Karen Horney. Dit nadat hij reeds voor zichzelf de mogelijkheid had verwezenlijkt om met een duidelijk Adleriaanse affirmatie college te geven aan de Chicago Universiteit en haar Medical School. Samen met de weloverwogen en geleidelijk volwassen geworden tijdschriften, die uiteindelijk het Journal of Individual Psychology werd. Hij heeft er nooit aan gedacht zich Crypto-Adleriaan te noemen, zoals sommige anderen, die naar Amerika uitweken en zich Europese Psychoanalysten noemden om aanvaard te worden. Zijn fiere trouw aan Adler werd meer origineel dan meestal wordt gedacht.

Voor ons ligt de nieuwe catalogus van dit opleidingsinstituut voor 1995 - 1997, een indrukwekkend programmaboekje van 87 bladzijden. Op zichzelf is dit een uiting van vitaliteit van de individualpsychologie en tegelijk een integratie in de ruimere psychologie waardoor ook noodzakelijk een aantal beperkende eenzijdigheden moesten worden overwonnen. Samen met de twee kinderen van Adler, Alexandra en Kurt, heeft Dreikurs op deze wijze een belangrijke bijdrage geleverd aan de continuïteit en de internationale presentie van de I.P. Ik hoop later nog aan te tonen dat

2.2. Functioneren van de ouders.

Hebben ouders wel voldoende tijd voor hun nieuwe rol als opvoeder? Het SCP heeft onlangs in *Het gezinsrapport* aangegeven dat ouders aanzienlijk meer tijd besteden aan hun kinderen dan vroeger. Vaders trekken twee keer zoveel tijd uit voor jonge kinderen als in 1975, bij moeders is het aantal uren voor zorg met bijna 50 % toegenomen.

In het rapport wordt op basis van deze feiten gesteld 'dat de emotionele betrokkenheid van zowel moeders als vaders bij de zorg voor hun nageslacht versterkt is.' Op basis van dit rapport mag dus worden gesteld dat ouders meer tijd hebben om zich voor de opvoeding van hun kinderen in te zetten. Daar ligt het dus niet aan.

Samenvatting. De pedagogische uitgangspunten als doelstelling van de opvoeding zijn de afgelopen jaren niet veranderd. Wel zijn de omstandigheden veranderd en de inhoud van de rol van de opvoeder. Opvoeders/volwassenen zijn veelal gewikkeld in een proces van zelfrealisatie wanneer zij ervoor kiezen ruimte te creëren voor een kind. Zij dienen daarom de opvoedingsrelatie te integreren in het proces van zelfverwerkelijking.

De cultuur heeft vanuit haar principe van gelijkwaardigheid en democratie de opvoedingsrelatie ingrijpend veranderd en daarmee een democratische vorm van opvoeden op gang gebracht. Opvoeden is daardoor een samenwerkings- en ontwikkelingsproces geworden van opvoeder en opvoeding en draagt daar als zodanig ook kenmerken van. Dit vraagt een herdefiniëring van de rol van opvoeder en kind, de opvoedingsrelatie en sluit daarmee aan bij een gewenste andere wijze van interactie tussen de gezinsleden.

De individualpsychologische uitgangspunten passen goed in het huidige opvoedingsproces met als belangrijkste kenmerken: de eigen verantwoordelijkheid van de mens in samenhang en samenwerking met anderen en daarmee voor zijn eigen omstandigheden; een coachende dan wel lerende wijze van opvoeden, die uitgaat van inzicht geven en leren omgaan met logische en natuurlijke gevolgen (de door de individualpsychologie voorgestane democratische opvoeding en de gezinsraad zijn hiervan voorbeelden); de eigen kleur, die iedere mens geeft aan zijn werkelijkheid in relatie tot die van anderen; uitgaan van verleidingsfactoren in plaats van determinerende factoren.

De samenleving speelt nog te weinig in op de eigen verantwoordelijkheid van de ouders voor de opvoeding van hun kind(eren). Ondersteuning van ouders is nog te compenserend en verontschuldigd van aard. Op dit gebied dient een fundamente-

Adler en zijn werk. Hertha Orgler. Erven J. Bijleveld, Utrecht, 1940.) 'De keuze, welke van zijn eigenschappen hij tot ontwikkeling zal brengen en in welke richting hij ze zal gebruiken, doet het individu in antwoord op zijn 'jeugdsituatie'.

(Individualpsychologie. Dr. P.H. Ronge. Erven J. Bijleveld, Utrecht, 1948.)

Waarmee we opnieuw terugkeren naar het belang van de jeugd en de 'training' die de jeugdige krijgt om zijn eigenschappen te benutten voor zijn eigen ontwikkeling. Het grootste probleem van opvoeden zit hem in het gegeven dat voor een succesvolle opvoeding geen vast recept is op te stellen. Immers we hebben het gehad over uitgangspunten als het subject als handelende persoon; over aangeboren eigenschappen die niet per definitie bepalend zijn; de jeugdsituatie waarin de training en de ervaringen van belang zijn voor de verdere ontwikkeling van het kind.

Wel is stimulering en coaching vanuit de ouders van belang om een zekere richting te geven aan de ontwikkeling van hun kind. Van doorslag gevend belang is daarbij dat de stimulering en coaching vanuit de ouders wordt vorm gegeven vanuit het eerder genoemde 'wiel der samenwerking'.

2. Het gezinsbeeld. Het gezin wordt in onze huidige maatschappij nog steeds beleefd als hoeksteen van de samenleving, toch is dat niet altijd zo geweest. Met name de behoefte van de overheid om meer greep te krijgen op haar burgers is er voor verantwoordelijk geweest dat het gezinsleven 'in de mode' kwam. Zo slaagde de overheid erin om de vrouw als moeder de verantwoordelijkheid te geven voor het opgroeien van de kinderen. Daarin werd zij naderhand ondersteund door het onderwijs. En tegenwoordig zijn daar nog vele organisaties zoals kinderdagverblijven, jeugd- en jongerenwerk, sportverenigingen en anderen aan toegevoegd. (Foucault)

In onze maatschappij zijn een aantal zaken aan te geven, die van invloed zijn op het moderne gezin.

De relatie tussen mannen en vrouwen is door de emancipatie veranderd. Dit betekent dat in een duurzame relatie tussen de man en de vrouw afspraken worden gemaakt over wel of niet trouwen, hun carrière in relatie tot elkaar, het moment waarop een kind 'wordt genomen' enzovoort.

In een sterk veranderende samenleving wordt de keuze vrijheid steeds groter. De multi-culturalisatie en de stand van de wetenschap spelen hierin een belangrijke rol.

De tolerantie en het veranderende waarde en normen patroon maakt het leven niet alleen complexer maar ook veelzijdiger.

- Beschikbare arbeid en verdeling van arbeid en inkomen.
- Organisatie van scholen, kinderopvang en het derde milieu (de verenigingen).

Door alle maatschappelijke veranderingen worden zaken minder duurzaam. Dit geldt ook voor onze relaties, getuige het aantal echtscheidingen.

Deze veranderingen hebben de gezinssamenstelling beïnvloed met als gevolg: kleinere en geplande gezinsvorming;

- andere gezinsachtige vormen, waarbij het belang van sociale netwerken meer op de voorgrond komt te staan; veel gebroken gezinnen; opvoeden is een complex gebeuren geworden; kinderen treden niet meer per definitie in de voetsporen van hun ouders.

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) geeft in *'Het gezinsrapport'* aan dat in 1960 nog 61% van de huishoudens uit vader, moeder en kinderen bestaat. In 1995 is dat nog maar 31%. Toch is de sociale betekenis van het gezin niet verminderd. Verreweg de meeste mensen willen een gezin stichten en slagen daarin ook. Het veranderde gezinsbeeld wordt in belangrijke mate bepaald door een sterke toename van het aantal alleenstaanden. Deze toename is vooral te wijten aan de toename vanwege de vergrijzing, het aantal studenten en de echtscheidingen.

Veranderingen in de gezinssamenstelling betekenen dat de onderlinge relaties mede beïnvloed worden.

De veranderende relatie tussen de man en vrouw beïnvloedt het identificatie proces en daarmee het zelfbeeld van de opvoeding. De rol verdeling tussen de man en de vrouw heeft invloed op het zelfbeeld van het opgroeiende kind en op latere leeftijd heeft het invloed op het proces van herwaardering en toetsing aan de maatschappelijke normen.

Wanneer het aantal relaties binnen een gezin afneemt, neemt de onderlinge betrokkenheid en afhankelijkheid naar elkaar toe en wordt daarmee anders dan in een groot gezin zoals voor een dertig jaar geleden nog gebruikelijk was. De individualisatie beïnvloedt de onderlinge relaties eveneens.

- De verandering van een bevelsstructuur naar een samenwerkingsstructuur in de gezinsrelatie heeft eveneens consequenties voor de onderlinge relaties en de invloed die de afzonderlijke gezinsleden hebben op het gezin. Leeftijd en plaats in de kinderrij gaan in een samenwerkingsstructuur een minder traditionele rol spelen.
- De verantwoordelijkheid van de ouders krijgt onder invloed van de voorgaande veranderingen eveneens andere vormen. Zo is er tegenwoordig sprake van

co-ouderschap wanneer de ouders niet meer deel uitmaken van het zelfde gezin.

2.1. De veranderende opvoedkundige taak van de ouders:

Het is de taak van de ouders in het gezin een opvoedkundig klimaat en situatie te creëren die hun kind ondersteunt in zijn ontwikkeling naar volwassenheid. In het opvoedkundig klimaat is de machtsafstand tussen opvoeder en opvoeding gering. Op basis van gelijkwaardigheid wordt het opvoedingsproces wezenlijk anders inhoud gegeven dan in de tot voor een dertigtal jaren geleden geldende bevelsstructuur. Het onderscheid in verantwoordelijkheid tussen de ouders en hun kind is hier het meest kenmerkende. Het kind krijgt een verantwoordelijkheid die passend is bij zijn ontwikkelingsniveau. De volwassenen is ervoor verantwoordelijk dat het kind die ervaringen opdoet en dat het zich kan ontwikkelen tot een volwassen individu in de samenleving.

De opvoedkundige taak van de ouders is door de jaren heen veranderd richting coaching en het stimuleren van de kinderen. De ouders zijn niet meer degene die alles beter weten. Wel hebben zij als ervaringsdeskundigen en volwassenen een belangrijke inbreng.

Er wordt in onze tijd te weinig aandacht besteed aan die inhoudelijke verandering van het ouderschap. De opvoedkundige taak lijkt ouders nog steeds in belangrijke mate aangeboren te moeten zijn. Immers over het geheel genomen wordt op grond van de culturele veranderingen opgemerkt dat het opvoeden van kinderen in onze tegenwoordige tijd geen eenvoudige opgave is. Er wordt nauwelijks aangegeven hoe die veranderende opgave eruit ziet en wat dat voor de opvoedkundige taak van ouders betekent. De ondersteuning, die ouders wordt aangeboden, wordt daarnaast teveel gezocht in compenserende maatregelen zoals een opvoedingsondersteuning, meer naschoolse opvang, beter gekwalificeerde leidsters op de peuterspeelzaal of zoals mevr. Junger-Tas (onderzoekster bij het W.O.D.C.) opmerkte: een verplichte oudercursus voor ouders wiens kind bijvoorbeeld met de politie in aanraking is gekomen.

Mede daardoor maken ouders veelal gebruik van dit aanbod via verwijzing van anderen of op aandringen van anderen. Hierdoor wordt gesuggereerd dat de verantwoordelijk voor de ondersteuning bij anderen in plaats van bij de ouders ligt. Fundamenteel is dat er een manier wordt gevonden, die beter aansluit bij de eigen verantwoordelijkheid van de ouders voor de opvoeding van hun opgroeiende kinderen en die hun coachende en stimulerende rol bevordert.